

BUGUNGI "Z" AVLOD O'ZIGA XOSLIGINING SOTSIAL VA PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Kayumov Kaxramon Nozimjonovich

O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri, dotsent, sotsiologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

E-mail: ngayumov@inbox.ru

MAQOLA HAQIDA	ANNOTATSIYA
Qabul qilindi: 24-mart 2025-yil Tasdiqlandi: 26-mart 2025-yil Jurnal soni: 14 Maqola raqami: 7 DOI: https://doi.org/10.54613/ku.v14i.1118 KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА/ KEYWORDS Z avlodi, texnologiyalar, ijtimoiy tarmoqlar, onlayn muloqot, psixologik holat, stress, depressiya, shaxsiy erkinlik, kreativlik, ijtimoiy mas'uliyat.	Ushbu maqola "Z" avlodining ijtimoiy va psixologik xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada "Z" avlodi yoshlarining texnologiyalar bilan ajralmas bog'lanishi, ijtimoiy tarmoqlarda faoliyat yuritish, onlayn muloqotga qiziqish, stress va depressiya kabi psixologik muammolar, shaxsiy erkinlikni qadrlash, ijtimoiy mas'uliyat va kreativlik kabi asosiy xususiyatlari tahlil qilinadi. Shu bilan birga, maqolada ushbu xususiyatlarning jamiyatdagi o'zni va avlodlar o'rtasidagi farqlar ko'rsatilgan. Takliflar qismida esa, yoshlar uchun ta'lim, psixologik qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kirish. Bugungi kunda "Z" avlodi – bu 1997-yildan 2012-yilgacha tug'ilgan yoshlar bo'lib, ularning hayotga qarashlari, ijtimoiy munosabatlari, shaxsiy va psixologik xususiyatlari xuddi avvalgi avlodlarga nisbatan sezilarli darajada farq qilmoqda. Ushbu avlodning o'ziga xosligi, ularning dunyoqarashi va texnologiyalarga bo'lgan aloqasi, shuningdek, o'rganish va muloqot uslublari butun jamiyat uchun muhim dolzarb masalalarga aylangan. Ayniqsa, ularning ijtimoiy tarmoqlarda faoliyat yuritishi, onlayn ta'lim olishga bo'lgan qiziqishi va real va virtual olam o'rtasida o'zgaruvchan chegaralar orqali o'zgarishlar yaratishi, jahonning barcha sohalarida katta o'zgarishlarga sabab bo'lmoqda.

"Z" avlodining psixologik va sotsiologik xususiyatlarini tahlil qilish, ularning tarbiyasi, o'qish va ishga bo'lgan qarashlarini to'g'ri tushunish, hozirgi jamiyatdagi o'zgarishlarni chuqur anglashda juda muhim ahamiyatga ega.

"Z" avlodi, yoshligidan boshlab internet va texnologiyalar bilan ichki aloqada bo'lib, raqamli dunyoda yashashni o'rgangan. Ularning hayoti onlayn muhitda o'tadi va bu ularda o'ziga xos psixologik holatlarni yuzaga keltiradi. Ularning asosiy psixologik xususiyatlaridan biri – tezkor axborot oqimiga moslashish va internetdagi muloqotga asoslangan ijtimoiy aloqalar. Ular tez-tez onlayn do'stliklar o'rnatishadi va bu jarayonlar real dunyoda o'zaro muloqotga qaraganda ko'proq ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, "Z" avlodining sotsiologik xususiyatlariga ham alohida e'tibor qaratish lozim. Ular o'zlarini individualist sifatida his qilishadi, ammo shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlarda hamjamiyatlar yaratish va o'zaro yordam ko'rsatish imkoniyatlarini ko'rishadi. Boshqalar bilan do'stlashish va ularning fikrlarini qadrlash, ijtimoiy tenglik va adolatga katta ahamiyat berishadi. Bu avlodda muvaffaqiyatli bo'lish uchun, tez o'zgarayotgan dunyoda zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish talab qilinadi.

Ularning o'ziga xosligini tushunish, nafaqat ularning jamiyatdagi o'rnini belgilashda, balki ularga to'g'ri pedagogik yondashuvlarni ishlab chiqishda ham muhim ahamiyatga ega. Shu bois, "Z" avlodining psixologik va ijtimoiy xususiyatlarini o'rganish bugungi jamiyatda zarur va dolzarb masaladir, chunki ular kelajakda global iqtisodiyot va ijtimoiy tizimlarda katta rol o'ynaydilar.

Adabiyotlar tahlili. "Z" avlodining ijtimoiy va psixologik xususiyatlarini o'rganish sohasida bir qancha ilmiy izlanishlar amalga oshirilgan. Ushbu mavzu bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar asosan yoshlarning texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlarga bo'lgan aloqasi, muloqot usullari, psixologik holatlari va ijtimoiy qaramlik masalalariga qaratilgan. Bir nechta olimlar bu avlodning o'ziga xosliklarini tahlil qilib, bir qator muhim natijalarga erishganlar.

Birinchi o'rinda, Prensky (2001) tomonidan ilgari surilgan "Raqamli mahalliy aholi, raqamli immigratlar" kontsepsiyasi, texnologiyaga yuqori darajada bog'liq bo'lgan yosh avlodni o'rganishga qaratilgan. U o'zining tadqiqotida yoshlarning o'rganish va muloqot qilishda raqamli texnologiyalarni qanday qo'llayotganini tahlil qilgan. Prensky, shuningdek, yoshlar va texnologiyalar o'rtasidagi farqni ko'rsatgan va bu farqni pedagogik yondashuvlarni qayta ko'rib chiqishga zarurat sifatida ta'kidlagan. Bu izlanishlar shuni ko'rsatdiki, "Z" avlodi texnologiyalarni o'zlarining kundalik hayotlarining ajralmas qismiga aylantirgan, va bu ularning muloqot qilish usullarini o'zgartirishga olib kelgan¹.

Twenge (2017) tomonidan olib borilgan izlanishlar esa, "Z" avlodining psixologik xususiyatlariga ta'sir qilgan ijtimoiy omillarni ko'rib chiqadi. Twenge o'zining "iGen" kitobida, "Z" avlodi yoshlarining ijtimoiy aloqalariga ta'sir qilayotgan texnologiyalar va onlayn platformalarning ularga ta'sirini tahlil qilgan. Uning fikriga ko'ra, ijtimoiy tarmoqlar va internetning ortiqcha ishlatilishi "Z" avlodi o'rtasida stress, depressiya va o'zlikni tanishish masalalarini keltirib chiqarmoqda. Twenge shuningdek, bu avlodning o'z-o'zini anglash va shaxsiy xususiyatlar bo'yicha qiyinchiliklar bilan kurashayotganligini ta'kidlagan².

Seemiller va Grace (2016) tomonidan amalga oshirilgan tadqiqotlar esa, "Z" avlodining ijtimoiy va psixologik rivojlanishidagi o'zgarishlarni tahlil qilishga bag'ishlangan. Ularning ishida, texnologik o'zgarishlar, o'zgaruvchan media muhitida yoshlarning xarakter va qadriyatlarini qanday rivojlantirayotgani o'rganilgan. Seemiller va Grace, "Z" avlodi yoshlarining o'ziga xos ijtimoiy ehtiyojlarini aniqlab, ularga mos pedagogik va psixologik yondashuvlarni ishlab chiqishga chaqirishgan³.

¹ Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon, 9(5), 1-6.

² Twenge, J. M. (2017). iGen: Why Today's Super-Connected Kids Are Growing Up Less Rebellious, More Tolerant, Less Happy—and Completely Unprepared for Adulthood—and What That Means for the Rest of Us. Atria Books.

³ Seemiller, C., & Grace, M. (2016). Generation Z Goes to College. Jossey-Bass.

Shuningdek, McCrindle (2018) tomonidan olib borilgan tadqiqotda, "Z" avlodining ijtimoiy, iqtisodiy va texnologik muhitga qanday moslashgani, o'zgaruvchan global iqlimda o'z hayot tarzlarini qanday shakllantirganlari o'rganilgan. McCrindle bu avlodni "o'ziga xos va yuqori darajadagi texnologik ko'nikmalarga ega" deb atagan va ularning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishda texnologiyaning rolini o'rganib chiqqan⁴.

"Z" avlodining ijtimoiy va psixologik xususiyatlarini o'rganish sohasida so'nggi yillarda bir qator muhim tadqiqotlar amalga oshirilgan. Ushbu izlanishlar avlodning raqamli texnologiyalar bilan o'zaro munosabati, shaxsiy rivojlanishi va ijtimoiy aloqalariga qaratilgan. Mahalliy olimlardan **E.Yoziyev (2023)** tomonidan olib borilgan tadqiqotda, shaxs rivojlanishining psixologik jihatlarini, shaxsiy tushuncha va uning ijtimoiylashuvi muammolari o'rganilgan. Ushbu tadqiqotda yoshlarning muloqot qilish usullari va ularning ijtimoiy psixologik holatlari tahlil qilingan. Maqola, shaxslararo munosabatlar psixologiyasining ahamiyatini va uning psixologik o'rganilishi zaruriyatini ta'kidlagan⁵.

Yana bir olim J.Majidov (2023) tomonidan olib borilgan tadqiqotda jamoa faoliyatini boshqarish va guruh munosabatlarni o'rganishning psixologik omillari tahlil qilindi. Tadqiqotda guruh psixologiya va jamoa a'zolari o'rtasidagi munosabatlarni boshqarishdagi psixologik jihatlar, shuningdek, "Z" avlodi yoshlarining jamoaviy ishlash qobiliyatlari o'rganilgan⁶.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, "Z" avlodi yoshlarining psixologik va sotsiologik xususiyatlarini tahlil qilishda, texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlarning ularga bo'lgan ta'sirini inkor etish mumkin emas. Ushbu sohada ilmiy ishlar, "Z" avlodining o'ziga xos ehtiyojlarini va kelajakdagi rivojlanishini aniq tushunishga yordam beradi, bu esa nafaqat psixologik yondashuvlar, balki pedagogik va sotsiologik strategiyalarni ishlab chiqishda ham muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqolada "Z" avlodining ijtimoiy va psixologik xususiyatlarini o'rganish uchun bir nechta tadqiqot metodlari qo'llaniladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi bu avlodning o'ziga xos ijtimoiy aloqalarini, psixologik holatlarini va texnologiyalarga bo'lgan munosabatlarini aniqlashdir. Shuning uchun metodologiya sifatida kombinatsiyalangan yondashuv tanlangan bo'lib, bu usulda kvantitativ va sifatli usullar birgalikda ishlatiladi.

Tadqiqotning birinchi bosqichi sifatida, anketalar va so'rovnomalar orqali ma'lumotlar to'planadi. Anketalar yordamida "Z" avlodi vakillarining texnologiyalarni qanday qabul qilishi, o'zaro ijtimoiy aloqalarida texnologiyalarning roli, shuningdek, ularning psixologik holati va o'zlikni anglash darajasi o'rganish mumkin.

Tadqiqotda intervyu usuli ham qo'llaniladi. Intervyular yoshlar, psixologlar va pedagoglar bilan o'tkazilib, ularning "Z" avlodining shaxsiy rivojlanishi va ijtimoiylashuvi haqidagi fikrlari yig'ish mumkin. Bu intervyular yordamida o'rganishning sifatli jihatlarini, ya'ni yoshlarning shaxsiy dunyoqarashi, o'ziga bo'lgan ishonch darajasi va texnologiyalarning ijtimoiy muloqotdagi roli haqida chuqurroq ma'lumotlar to'planadi.

Shuningdek, tadqiqotda kontent tahlili metodidan foydalaniladi. Ushbu metod yordamida "Z" avlodi vakillarining ijtimoiy tarmoqlarda o'zaro muloqotini, ularning postlari, kommentariyalari va boshqa faoliyatlarini tahlil qilish orqali psixologik va ijtimoiy xususiyatlarini aniqlashga harakat qilinadi.

Tadqiqotda, shuningdek, statistik tahlil va grafik tasvirlash

metodlari ham qo'llash maqsadga muvofiq. To'plangan ma'lumotlar SPSS dasturida tahlil qilindi va ular asosida "Z" avlodining psixologik va ijtimoiy xususiyatlarini ifodalovchi diagrammalar va grafiklar yaratiladi. Bu metod yordamida texnologiyalarning yoshlar o'rtasidagi ta'siri, ular o'rtasidagi o'zaro munosabatlar va o'zlikni anglash masalalari bo'yicha aniq raqamli ko'rsatkichlar chiqariladi.

Yuqoridagi metodlarning barchasi tadqiqotning samarali o'tishini ta'minladi va "Z" avlodi vakillarining ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini to'g'ri va keng qamrovli ravishda o'rganishga imkon beradi. Ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish jarayonida ehtiyotkorlik bilan tanlangan metodlar va yondashuvlar tadqiqotning ishonchligini va aniqligini ta'minlashga xizmat qiladi. Bu metodologiya orqali, "Z" avlodining ijtimoiy va psixologik o'ziga xosliklari haqida aniq va chuqur bilimlarga ega bo'lish mumkin bo'ladi.

Tadqiqot natijalari. So'nggi yillarda "Z" avlodining ijtimoiy va psixologik xususiyatlarida sezilarli o'zgarishlar yuz bermoqda. Ushbu avlodning o'ziga xos xususiyatlarini tahlil qilish, ularning jamiyatdagi o'rni va ta'sirini yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Texnologiyaning tezkor rivojlanishi va raqamli kommunikatsiyaning kengayishi "Z" avlodining ijtimoiy va psixologik xususiyatlarini shakllantirishda muhim omilga aylangan. Ushbu yoshlar onlayn platformalarda faol bo'lib, global axborot tarmoqlariga kirish imkoniyatiga ega. Bu esa ularning dunyoqarashi, muloqot usullari va shaxsiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

O'zbekistonda ham "Z" avlodining o'ziga xos xususiyatlari o'rganilmoqda. Olib borilgan tadqiqotlarda, muloqotning psixologik muammolari va uning mamlakatimiz psixologiya fanidagi o'rni tahlil qilingan. Tadqiqotda shaxslararo munosabatlarning milliy xarakteri, uni belgilovchi omillar va insonlarning bir-birlarini to'g'ri idrok qilish yo'llari ko'rib chiqilgan.

"Z" avlodi vakillarining psixologik holatini o'rganish uchun o'tkazilgan tajribalarda quyidagi natijalar kuzatildi:

— Emotsional barqarorlik. Onlayn muloqot va ijtimoiy tarmoqlar orqali o'z fikrlarini ifoda etish imkoniyati yoshlarning emotsional barqarorligini oshirishga yordam bermoqda.

— Ijtimoiy aloqalar. Raqamli platformalarda faoliyat yuritish orqali yoshlar o'rtasida ijtimoiy aloqalar ko'paygan, ammo yuzma-yuz muloqot ko'nikmalari ba'zan zaiflashgan.

— O'zlikni anglash. Onlayn muhitda turli fikrlar va qarashlar bilan tanishish orqali yoshlar o'zlikni anglash jarayonini tezlashtirmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2023 yilda 14-24 yoshdagi aholi soni 3,2 million kishini tashkil etdi. Ularning 85% ijtimoiy tarmoqlarda faol bo'lib, kuniga o'rtacha 4 soat vaqt o'tkazmoqda. Bu yoshlarning raqamli dunyoga qiziqishi va unda faol ishtirok etishini ko'rsatadi⁷.

"Z" avlodi ijtimoiy va psixologik xususiyatlari global va mahalliy omillar ta'sirida shakllanmoqda. Texnologiyalarning rivojlanishi, ijtimoiy tarmoqlarning kengayishi va madaniy o'zgarishlar ushbu avlodning dunyoqarashi va muloqot usullarini o'zgartirmoqda. Tadqiqotlar va statistik ma'lumotlar bu o'zgarishlarning yoshlarning psixologik holati va ijtimoiy aloqalariga qanday ta'sir ko'rsatayotganini yoritib beradi.

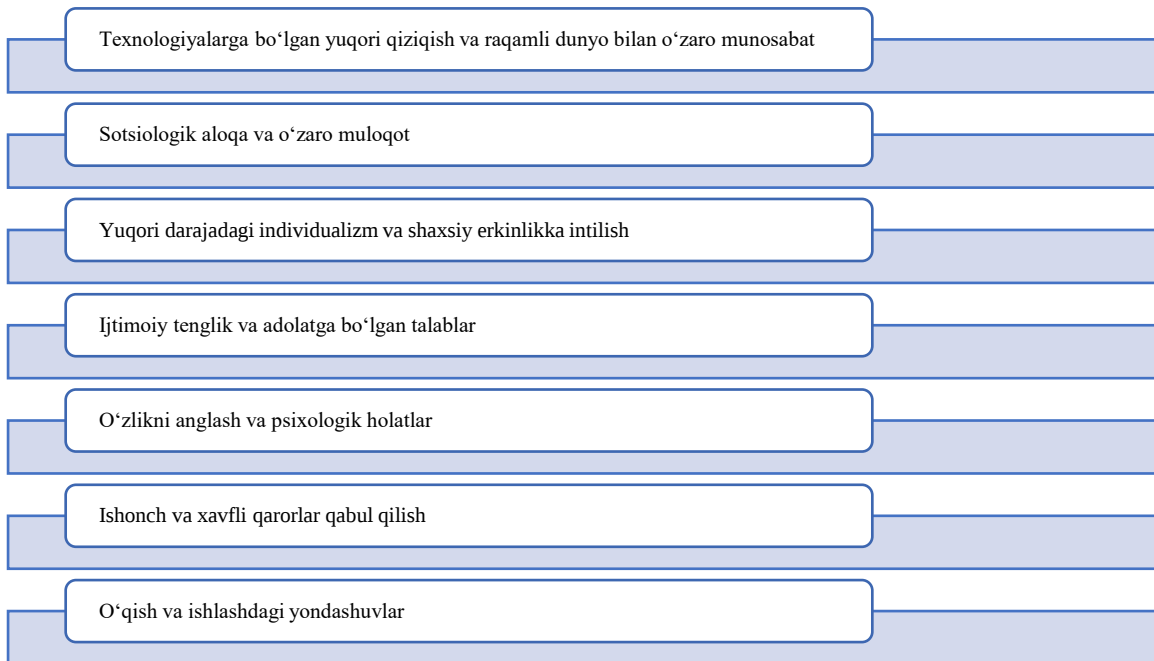
Kelajakda bu boradagi izlanishlar davom ettirilishi, yoshlar siyosati va ta'lim tizimini takomillashtirishda muhim ahamiyatga ega.

⁴ McCrindle, M. (2018). The ABC of XYZ: Understanding the Global Generations. Unpublished manuscript.

⁵ E.Yoziyev. (2023). O'zbekiston psixologlarining tadqiqotlarida muloqotning psixologik muammolari tahlili.

⁶ Majidov, J. B. (2023). Jamoalar faoliyatini samarali boshqaruvda psixologik omillarning o'rni.

⁷ www.stat.uz

1-rasm. "Z" avlodning o'ziga xos sotsial va psixologik xususiyatlari

Bugungi "Z" avlodi (1997-2012 yillarda tug'ilgan yoshlar) o'zining ijtimoiy va psixologik xususiyatlari bilan ajralib turadi. Ular global texnologik inqilobning guvohidan bo'lib, raqamli dunyoda tug'ilib, o'sgan avlod hisoblanadi. Shuning uchun, "Z" avlodining psixologik va sotsiologik xususiyatlari ularning jamiyatdagi o'rnini va munosabatlarini tushunishda muhim ahamiyatga ega.

1. *Texnologiyalarga bo'lgan yuqori qiziqish va raqamli dunyo bilan o'zaro munosabat.* "Z" avlodi raqamli asrda tug'ilgan bo'lib, ularning har biri mobil telefon, kompyuter va ijtimoiy tarmoqlardan keng foydalanadi. Texnologiyalarga bo'lgan bu qiziqish ularning kundalik hayotiga, muloqot qilish usullariga va qarorlar qabul qilish jarayonlariga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Bu avlodda tezkor axborot olish va o'rganish uchun internetdan foydalanish odat tusiga kirgan. Internet, ijtimoiy tarmoqlar (masalan, Instagram, TikTok, YouTube) va o'yinlar ularning hayotining ajralmas qismiga aylangan.

2. *Sotsiologik aloqa va o'zaro muloqot.* "Z" avlodi yoshlarining ko'p qismi onlayn muloqot qilishni afzal ko'radi. Yuzma-yuz muloqotdan ko'ra, ular internet orqali o'z fikrlarini ifoda etishadi va ijtimoiy tarmoqlarda o'zlarining shaxsiy hayotini ko'proq ochiq qiladi. Shuningdek, ular global hamjamiyat bilan bog'lanishga qiziqishadi, shu bilan birga o'zaro ijtimoiy aloqalar o'rtasidagi chegaralarni o'zlariga moslashtirganlar.

3. *Yuqori darajadagi individualizm va shaxsiy erkinlikka intilish.* "Z" avlodi o'zlarini individualist sifatida ko'rishga moyildir. Ular o'z fikrlariga ega bo'lishni, o'zini ifoda etishni va o'zini tanitishni xohlaydilar. Shu bilan birga, ular o'zlarining mustaqil qarorlar qabul qilish huquqini qadrlashadi va shu asosda jamiyatda o'z o'rnini topishga intilishadi.

4. *Ijtimoiy tenglik va adolatga bo'lgan talablar.* "Z" avlodi yoshlarining ijtimoiy va siyosiy qarashlari sezilarli darajada ijtimoiy tenglik va adolatga asoslanadi. Ular jinsiy tenglik, irqiy tenglik va boshqa ijtimoiy adolat masalalariga katta ahamiyat beradilar. Shu bilan birga, ular ijtimoiy masalalarga qarshi bo'lish va muammolarni hal qilishga qaratilgan xatti-harakatlarga moyildirlar. Misol uchun, "Z" avlodi yoshlarining ko'plari ekologik muammolarni hal qilish, iqlim o'zgarishi va boshqa ijtimoiy masalalarga qiziqishadi va o'zgarishlarni amalga oshirishga harakat qiladilar.

5. *O'zlikni anglash va psixologik holatlar.* "Z" avlodi yoshlarining o'zlikni anglash jarayoni zamonaviy texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlar

bilan chambarchas bog'liq. Ular ko'pincha o'zini boshqalarga taqqoslab, o'zining ijtimoiy rolini va shaxsiy qadr-qimmatini aniqlashga intilishadi. Shuningdek, onlayn dunyodagi ijtimoiy bosim, tanqidlar va o'zini taqqoslashlar ularning psixologik holatiga ta'sir qilishi mumkin. Bu yoshlarning stress, xavotir, depressiya kabi psixologik holatlar bilan bog'liq muammolarni yanada chuqurlashtirishi mumkin.

6. *Ishonch va xavfli qarorlar qabul qilish.* "Z" avlodi yoshlarining qarorlar qabul qilishda ishonchli bo'lishlari va o'zlarini tajriba qilishga tayyor bo'lishlari xususiyati ham mavjud. Ular yangi texnologiyalarni o'zlashtirishda o'zini ishonchli his qilishadi va shu orqali innovatsion yondashuvlarni qo'llashga moyil bo'lishadi. Shu bilan birga, bu avlod xavfli qarorlar qabul qilishda, masalan, o'zlarini onlayn xavf-xatarlar va kiberhujumlarga duchor qilishda ko'proq risk qilishadi.

7. *O'qish va ishlashdagi yondashuvlar.* "Z" avlodi yoshlarining o'qish va ishlashdagi yondashuvlari sezilarli darajada o'zgargan. Ular o'rganish jarayonida texnologiyalarga asoslangan, ko'proq interaktiv va mustaqil o'rganishga yo'naltirilgan metodlarni afzal ko'rishadi. O'rganishning raqamli shakllari, onlayn kurslar va masofaviy ta'lim ularning bilim olish usullarida katta o'zgarishlarni keltirib chiqarmoqda. Shuningdek, ular ko'proq mustaqil ishlashga moyil, ko'p hollarda onlayn bizneslar yaratishga yoki startaplar ochishga intilishadi. Pandemiya davrida "Z" avlodi o'zining ta'lim va ish uslublarini tezda moslashtirdi. Onlayn ta'lim va masofaviy ishlashni afzal ko'rishlari, mustaqil o'rganish va ish faoliyatini raqamli platformalar orqali tashkil etishni ko'rsatadi. Bu, shuningdek, ularga yanada ko'proq moslashuvchanlik va erkinlik beradi.

"Z" avlodi, texnologiyalar bilan ajralmas bog'langan holda, ijtimoiy va psixologik xususiyatlari nuqtai nazaridan o'ziga xosdir. Ular zamonaviy dunyoqarash va muloqot uslublarini rivojlantirgan avlod bo'lib, jamiyatdagi o'zgarishlarga tez moslashadi va yangi texnologiyalardan foydalanishni yuqori darajada o'zlashtirganlar. Biroq, bu avlodda ijtimoiy tarmoqlardagi taqqoslashlar va yuzma-yuz muloqotdagi qiyinchiliklar kabi psixologik masalalar ham mavjud. Ularning ijtimoiy o'zgarishlarga bo'lgan katta qiziqishi va global muammolarni hal qilishga intilishi, ularni kelajakda muhim ijtimoiy yetakchilar qilib tarbiyalashga imkon yaratadi.

Quyidagi 1-jadvalda "Z" avlodi, Millennials (Y avlodi), X avlodi va Baby Boomers avlodlarining ijtimoiy va psixologik xususiyatlari solishtirilgan. Har bir avlodning texnologiyalarga bo'lgan qiziqishi,

ijtimoiy aloqalar, psixologik holat, shaxsiy erkinlik, ijtimoiy mas'uliyat, kreativlik, innovatsion yondashuvlar va ta'lim hamda ish uslublaridagi farqlar tahlil qilinadi. Bu solishtirma jadval avlodlar o'rtasidagi sezilarli

o'zgarishlarni va ularning jamiyatdagi roli, muloqot usullari va ijtimoiy mas'uliyatga qanday yondashishini ko'rsatadi.

1-jadval

Turli davr avlodlarining solishtirma tahlili ⁸			
Xususiyatlar	Z avlodi	Millennials (Y avlodi)	X va Baby Boomers avlodi
Texnologiyalarga qiziqish	Yuqarilangan qiziqish, raqamli dunyoda o'sgan	Texnologiyalarni kuzatib borish, ammo real dunyoda ham aloqalar o'rnatish	Texnologiyalardan foydalanish, lekin raqamli dunyoga nisbatan an'anaviy yondashuv
Ijtimoiy aloqalar va muloqot	Onlayn muloqot, yuzma-yuzdan ko'ra raqamli aloqaga moyil	Ijtimoiy tarmoqlarda faollik, lekin yuzma-yuz muloqotga ham katta ahamiyat berish	Ko'proq yuzma-yuz muloqot va an'anaviy aloqalar
Psixologik holat va stress	Stress va depressiya ko'proq, ijtimoiy tarmoqlardan taqqoslashlar ta'siri	Boshqa avlodlar bilan solishtirganda stress darajasi kamroq	Biroz past stress darajasi, an'anaviy qiymatlar
Shaxsiy erkinlik va individualizm	Shaxsiy erkinlikni qadrlash, "brand" yaratish	Mustaqillik va o'zgarishlarga ochiqlik	An'anaviy yondashuvlar, ijtimoiy normaga qat'iy rioya qilish
Ijtimoiy mas'uliyat	Ijtimoiy adolat, ekologiya, tenglik	Ijtimoiy o'zgarishlar, global muammolarga qiziqish	Ijtimoiy muammolarni kuzatish, lekin kamroq faoliyat
Kreativlik va innovatsion yondashuv	Kreativlik va yangilik yaratishga intilish	Ishda va shaxsiy hayotda innovatsiyalarni o'rganish	Innovatsiyalarni qabul qilishda ehtiyotkorlik
Ijtimoiy tarmoqlarda faoliyat	O'z shaxsiyatini onlayn platformalarda namoyish etish	Ijtimoiy tarmoqlarda faol, ammo haqiqiy aloqalar muhim	Ijtimoiy tarmoqlarda kamroq faollik, lekin shaxsiy aloqalar
Ta'lim va ish uslublari	Onlayn ta'lim va masofaviy ishlashni afzal ko'rish	Ko'pincha oflayn ta'lim va ishlashni afzal ko'rish	O'qish va ish uslublarida an'anaviy yondashuv

Jadvalni tahlil qilganda, har bir avlodning o'ziga xos xususiyatlari va yondashuvlari aniq farqlanadi:

1. Texnologiyalarga qiziqish. "Z" avlodi texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlar bilan yaqindan bog'langan. Ular onlayn muloqot va raqamli dunyo orqali o'z fikrlarini ifodalashga qiziqishadi. Millennials ham texnologiyalarni kuzatib boradi, lekin ular real dunyoda ham aloqalar o'rnatishga intilishadi. X avlodi va Baby Boomers esa texnologiyalardan foydalanishni bilishadi, lekin raqamli dunyoga nisbatan an'anaviy yondashadilar.
2. Ijtimoiy aloqalar va muloqot. "Z" avlodi uchun onlayn muloqot asosiy usulga aylangan, yuzma-yuz muloqot esa kamaygan. Millennials uchun ijtimoiy tarmoqlarda faoliyat muhim, ammo ular yuzma-yuz aloqalarni ham qadrlashadi. X va Baby Boomers avlodlari esa an'anaviy yuzma-yuz muloqotga ko'proq ahamiyat berishadi.
3. Psixologik holat va stress. "Z" avlodi onlayn muloqotlar va taqqoslashlar tufayli stress va depressiyaga ko'proq moyil. Millennials o'zaro solishtirganda kamroq stressga ega, lekin X va Baby Boomers avlodlari ancha past stress darajasiga ega bo'lishadi va qadriyatlar asosida yashashadi.
4. Shaxsiy erkinlik va individualizm. "Z" avlodi o'z shaxsiyatini onlayn platformalarda ko'rsatishga intiladi va individualizmini qadrlaydi. Millennials ham mustaqillikni yaxshi ko'rishadi, lekin ular ijtimoiy o'zgarishlarga ochiq. X va Baby Boomers avlodlari an'anaviy yondashuvlarni qo'llab-quvvatlashadi va ijtimoiy normaga qat'iy rioya qilishadi.
5. Ijtimoiy mas'uliyat. "Z" avlodi global muammolarni hal qilishga intilmoqda, masalan, ekologiya va tenglik masalalari.

Millennials ijtimoiy mas'uliyatga e'tibor qaratishadi, lekin X va Baby Boomers avlodlari bu masalalarga kamroq faoliyat ko'rsatadilar.

6. Kreativlik va innovatsion yondashuv. "Z" avlodi kreativlik va yangilik yaratishga intilishadi, texnologiyalardan foydalanish orqali yangi g'oyalar ishlab chiqadilar. Millennials va X avlodi ham innovatsiyalarni o'rganishga intilishadi, lekin Baby Boomers avlodi ehtiyotkorlik bilan yangiliklarga qarashadi.
7. Ta'lim va ish uslublari. "Z" avlodi onlayn ta'lim va masofaviy ishlashni afzal ko'radi. Millennials esa oflayn va onlayn ta'limni birlashtiradi, X va Baby Boomers esa an'anaviy ta'lim va ishlash uslublarini afzal ko'rishadi.

Umuman olganda, har bir avlodning o'ziga xos ijtimoiy va psixologik xususiyatlari mavjud. "Z" avlodi zamonaviy texnologiyalarga va innovatsion yondashuvlarga o'ta moslashgan, Millennials ancha muvozanatli va o'zgarishga ochiq, X avlodi va Baby Boomers esa an'anaviy qadriyatlar va yondashuvlarni afzal ko'rishadi.

2-jadvalda "Z" avlodining ijtimoiy va psixologik xususiyatlari foiz ko'rsatkichlari bilan aks ettirilgan. Ushbu jadvalda har bir xususiyatning foizdagi ta'siri va uning jamiyatdagi o'rni ko'rsatilgan. "Z" avlodi texnologiyalar bilan ajralmas bog'langan bo'lib, ularning raqamli dunyoga bo'lgan qiziqishi, ijtimoiy aloqalari, stress darajalari va shaxsiy erkinlikni qadrlash kabi psixologik va sotsiologik jihatlari raqamli muhit bilan chambarchas bog'liq. Jadvalda bu xususiyatlarning jamiyatda qanday o'rin tutayotgani va bu avlodning hayot tarzini qanday shakllantirayotgani tahlil qilinadi.

2-jadval

Z avlodining sotsial va psixologik xususiyatlari ⁹		
Xususiyatlar	Foiz (%)	Tahlil
Texnologiyalarga qiziqish	95	Texnologiyalar va internetga bo'lgan yuqori qiziqish, raqamli dunyo bilan o'zaro aloqada bo'lish.
Onlayn muloqot	90	Onlayn muloqotning ustunligi, yuzma-yuzdan ko'ra ijtimoiy tarmoqlarda faoliyat ko'rsatish.

⁸ Muallif ishlanmasi
⁹ "Generation Z: A Snapshot of Today's Young People and Their Social and Psychological Characteristics" (2023)

Stress va depressiya	75	Onlayn taqqoslashlar va raqamli dunyoning psixologik ta'siri tufayli stress va depressiya.
Shaxsiy erkinlik	85	Shaxsiy erkinlikni qadrlash, o'z brendini yaratishga intilish va individualizm.
Ijtimoiy mas'uliyat	80	Ijtimoiy mas'uliyat, global muammolarga qiziqish, ekologiya va tenglikka bo'lgan ishtiyoq.
Kreativlik va innovatsion yondashuv	88	Innovatsiyalarni qabul qilish, yangi texnologiyalar va kreativ yondashuvlar orqali o'zlarini namoyon etish.
Ijtimoiy tarmoqlarda faoliyat	92	Ijtimoiy tarmoqlarda faoliyat, o'zlikni ifoda etish va shaxsiyatni yaratishda texnologiyalardan foydalanish.
Masofaviy ta'lim va ishlash	90	Masofaviy ishlash va ta'limni afzal ko'rish, an'anaviy o'qish va ishlash usullaridan ko'ra raqamli vositalarni tanlash.

"Z" avlodi uchun texnologiyalar va internetga bo'lgan qiziqish juda yuqori. Ular raqamli dunyoda o'sib-ulg'aygan, shuning uchun texnologiya ular uchun kundalik hayotning ajralmas qismiga aylangan. Yaqinda o'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, "Z" avlodi yoshlarining 95% i texnologiya va internetdan faol foydalanadi.

Bu avlodning ijtimoiy aloqalari asosan onlayn platformalar orqali rivojlanmoqda. Yuzma-yuz muloqotdan ko'ra, ular ko'proq ijtimoiy tarmoqlarda, masalan, Instagram, Twitter va TikTok kabi platformalarda o'z fikrlarini ifodalashadi. Bu esa, ularning ijtimoiy tarmoqlardagi faolligini 90% ga oshiradi.

Raqamli dunyoda onlayn taqqoslashlar va o'zini boshqalar bilan solishtirish ko'pincha stress va depressiya keltirib chiqaradi. Bu avlod uchun bu psixologik ta'sirlarning 75% ga yetishi kuzatilmoqda. Ijtimoiy tarmoqlarda o'zlikni namoyon etishning yuqori darajasi, ba'zan yoshlarning psixologik holatini murakkablashtiradi.

"Z" avlodi individualizmni yuqori qadrlaydi. Ular o'z shaxsiyatlarini onlayn platformalarda namoyish etishga intilishadi va shaxsiy erkinlikni qo'llab-quvvatlaydilar. Ularning 85% o'zining shaxsiy brendini yaratishga, mustaqil ravishda o'z g'oyalarini ilgari surishga tayyor.

Bu avlod ekologiya, tenglik va ijtimoiy adolat kabi global masalalarga katta e'tibor qaratadi. "Z" avlodi yoshlarining 80% i ijtimoiy mas'uliyatni o'z zimmasiga olishni va global muammolarni hal qilishga hissa qo'shishni xohlaydi. Ular atrof-muhitni himoya qilish va tenglikni ta'minlashga qiziqishadi.

"Z" avlodi innovatsion fikrlash va kreativ yondashuvlarga o'ta moslashgan. Ular yangi texnologiyalarni o'zlashtirish, kreativ g'oyalar yaratish va ularni onlayn platformalarda amalga oshirishni afzal ko'rishadi. Bu xususiyat 88% ga etadi, chunki ular yangi g'oyalarni rivojlantirishda doimo yangi texnologiyalarni qo'llashadi.

"Z" avlodi o'zini onlayn dunyoda namoyish etishga juda qiziqadi va ijtimoiy tarmoqlarda yuqori faollik ko'rsatadi. Ular 92% i ijtimoiy tarmoqlarda muntazam faoliyat yuritadi, o'z g'oyalarini va shaxsiy brendlarini keng ommaga taqdim etishadi.

"Z" avlodi ta'lim va ish joylarida masofaviy usullarga o'ta moslashgan. Pandemiya davrida bu usulni qo'llashni afzal ko'rganlar. 90% i masofaviy ta'lim va ishlashni oddiy va samarali deb hisoblashadi.

Yuqoridagi tahlil ko'rsatadiki, "Z" avlodi texnologik inqilob va ijtimoiy o'zgarishlarga tezda moslashgan. Ular raqamli dunyo bilan chambarchas bog'langan bo'lib, shu bilan birga ijtimoiy mas'uliyat, kreativlik va shaxsiy erkinlikni yuqori baholashadi. Biroq, onlayn muhitda yuzaga kelgan stress va depressiya kabi psixologik muammolar ham ularning hayotida katta rol o'ynaydi.

Xulosa va takliflar. Bugungi "Z" avlodi o'zining ijtimoiy va psixologik xususiyatlari bilan ancha farq qiladi. Raqamli texnologiyalar

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon, 9(5), 1-6.
2. Twenge, J. M. (2017). iGen: Why Today's Super-Connected Kids Are Growing Up Less Rebellious, More Tolerant, Less Happy—and Completely Unprepared for Adulthood—and What That Means for the Rest of Us. Atria Books.

va onlayn muloqot ular uchun hayotning ajralmas qismiga aylangan. Bu avlodning yuqori texnologik qiziqishi, onlayn aloqalarda faolligi va shaxsiy erkinlikni qadrlashi ularning shaxsiyatini shakllantiradi. Shu bilan birga, stress va depressiya kabi psixologik muammolar, shuningdek, ijtimoiy mas'uliyat va kreativ yondashuvlar kabi ijobiy xususiyatlar ham mavjud. Ijtimoiy tarmoqlar orqali o'z fikrlarini ifoda etish, o'zlikni yaratish va yangi g'oyalar ishlab chiqish "Z" avlodining eng muhim psixologik va ijtimoiy xususiyatlaridan biri hisoblanadi. Ularning masofaviy ta'lim va ishlashga bo'lgan qiziqishi, zamonaviy jamiyatning ehtiyojlariga mos keladigan yondashuvni ko'rsatadi.

Takliflar:

1. Pedagogik yondashuvni takomillashtirish. "Z" avlodining o'ziga xos o'rganish va muloqot usullarini inobatga olib, ta'lim jarayonini raqamli texnologiyalar va interaktiv metodlarga asoslash zarur. O'qituvchilar va ta'lim muassasalari onlayn ta'lim va masofaviy ishlashni qo'llab-quvvatlashga tayyor bo'lishi kerak.
2. Psixologik qo'llab-quvvatlash. "Z" avlodida stress va depressiya kabi psixologik muammolar ko'proq uchraydi, shuning uchun ijtimoiy tarmoqlarda faol bo'lgan yoshlarni psixologik qo'llab-quvvatlash va maslahat xizmatlari bilan ta'minlash kerak. Bu, ularning psixologik holatini yaxshilashga yordam beradi.
3. Ijtimoiy mas'uliyat va ekologik ta'lim. "Z" avlodi ekologiya, tenglik va ijtimoiy adolat kabi global muammolarga qiziqishadi. Ular bilan ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirishga qaratilgan dasturlarni ko'paytirish va ekologik ta'limni kengaytirish zarur.
4. Innovatsion texnologiyalarni qo'llab-quvvatlash. "Z" avlodi kreativlik va innovatsion yondashuvlarga qiziqadi. Shu sababli, yoshlarni yangi texnologiyalar va innovatsiyalarni o'rganishga rag'batlantirish, shuningdek, ular uchun raqamli loyiha va tadbirlarga qo'shimcha imkoniyatlar yaratish kerak.
5. Ijtimoiy va psixologik ta'limni integratsiya qilish. "Z" avlodining ijtimoiy va psixologik rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun ta'lim jarayonida ijtimoiy-psixologik ta'limni integratsiya qilish zarur. Yoshlarni o'zlikni anglash, muloqot qilish va stressni boshqarish kabi ko'nikmalarga o'rgatish, ularga sog'lom va muvaffaqiyatli rivojlanishga yordam beradi.

Umuman olganda, "Z" avlodi, zamonaviy texnologiyalar va ijtimoiy o'zgarishlar bilan chambarchas bog'langan, shuning uchun ularning ehtiyojlariga mos ravishda ta'lim, psixologik qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy mas'uliyatni oshirish muhimdir. Bu yondashuvlar yoshlarning jamiyatga qo'shadigan hissasini yanada kuchaytiradi va ularning kelajakda muvaffaqiyatli bo'lishlarini ta'minlaydi.

3. Seemiller, C., & Grace, M. (2016). Generation Z Goes to College. Jossey-Bass.
4. McCrindle, M. (2018). The ABC of XYZ: Understanding the Global Generations. Unpublished manuscript.
5. E.Yoziyev. (2023). O'zbekiston psixologlarining tadqiqotlarida muloqotning psixologik muammolari tahlili.

6. Majidov, J. B. (2023). Jamoalar faoliyatini samarali boshqaruvida psixologik omillarning o'рни.

7. www.stat.uz

8. "Generation Z: A Snapshot of Today's Young People and Their Social and Psychological Characteristics" (2023)